

DE KAT VAN TER WORM, HEERLEN

door J. J. M. MOONEN

De vraag of een bepaalde kat met veel wild-kenmerken een Wilde Kat is of een Huiskat is niet gemakkelijk te beantwoorden. De uitwendige kenmerken geven meestal geen uitsluitsel. De kat, die in 1963 bij Kasteel Ter Worm in de gemeente Heerlen werd gevangen, werd in dat jaar door Van Bree als een Wilde Kat beschreven (Nat. Hist. Maandblad, 1963, no. 2, p. 24). Vanwege de geringe verschillen tussen de Wilde Kat en de Huiskat wordt steeds gezocht naar een methode om deze twee kattenvormen met zekerheid te kunnen onderscheiden.

Schauenbergs methode om de herseninhoud grafisch uit te zetten tegen de maximale schedellengte gaf voor de Wilde Kat en de Huiskat verschillende resultaten, die elkaar niet overlaptten. Deze resultaten werden verkregen aan de hand van metingen aan schedels van 139 Wilde Katten en 217 Huiskatten. Van Bree e.a. (1971) hebben deze methode toegepast op de schedels van een aantal Nederlandse twijfelgevallen. Hieruit bleek, dat alle onderzochte schedels van Huiskatten waren, behalve de schedel van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z). Deze schedel zou wat bovengenoemde eigenschap betreft of van een Wilde Kat kunnen zijn of van een Huiskat. Vandaar dat Van Bree e.a. (1971) tot de conclusie kwamen, dat de kat van Ter Worm of een Wilde Kat is of een bastaard tussen Wilde Kat en Huiskat. Tot deze conclusie hebben ook de andere kenmerken van dit dier bijgedragen (v. Bree, 1963).

Een in 1973 verschenen publikatie van de Tsjech Z. Kratochvíl over de schedelkenmerken van Wilde Kat en Huiskat was de aanleiding om de schedel van de kat van Ter Worm nog eens kritisch te bekijken. Het materiaal, dat Kratochvíl voor deze studie tot zijn beschikking had, kwam uit Moravië en Slowakijë. Het bestond uit 51 schedels van de Wilde Kat en 60 schedels van de Huiskat. Kratochvíl gaat

er vanuit, dat het verschil tussen de Wilde Kat en de Huiskat niet zozeer ligt in het verschil tussen een of twee kenmerken, maar in het verschil in het totaal van de kenmerken. Het totaal van de kenmerken betekent in de praktijk: zoveel mogelijk kenmerken. De kenmerken, die Kratochvíl noemt, geven ieder op zich geen uitsluitsel. Een bepaald kenmerk kan bij Wilde Katten ook een huiskat-karakter hebben, en bij Huiskatten een wild-karakter. De verhouding, waarin beide karakters voorkomen, is bij beide groepen echter verschillend.

De belangrijkste kenmerken, die een zeer duidelijk verschil in de verhouding te zien geven bij Wilde Katten en Huiskatten, zijn de volgende:

- 1) Het verloop van de Lineae Temporales is bij de Huiskat meer liervormig; bij de Wilde Kat lopen deze lijnen concaaf naar het midden van de schedel en komen uit in de crista sagittalis externa. Bij dit kenmerk moet opgemerkt worden, dat bij jonge dieren het verloop van deze lijnen altijd liervormig is; ook bij de Wilde Kat, al is het hier minder. Dit kenmerk is bij jonge dieren alleen te gebruiken als men de leeftijd (bij benadering) kent. (Figuur 1.)
 - 2) Bij de Wilde Kat is de plaats, waar de neusbeentjes het voorhoofdsbeen raken vlak; bij de Huiskat is er op die plaats een kleine groeve (volgens Suminski 1962: 100%).
 - 3) Wanneer de schedel van onderen bekeken wordt, kijkt men bij de Wilde Kat recht op de opening van het foramen ovale; bij de Huiskat is de opening meestal helemaal niet te zien, soms kijkt men er schuin op.
Wilde Kat:	78,7% „open” (waarvan 24,9% half);
	21,3% „dicht” (Suminski, 1962)
	84,3% „open”;
	13,7% „dicht” (Kratochvíl, 1973)
Huiskat:	8,3% „open”;
	86,6% „dicht” (Kratochvíl, 1973)
	rest onduidelijk.

4) Bij de Wilde Kat komt de processus condylaris van de onderkaak niet voorbij de lijn tussen de meest caudale punten van de processus angularis en de processus coronoideus. Bovendien maakt deze lijn een rechte of scherpe hoek met de lengterichting van de onderkaak.

Bij de Huiskat steekt de processus condylaris wel buiten deze lijn uit en is de hoek, die de lijn maakt met de lengterichting van de onderkaak, stomp.

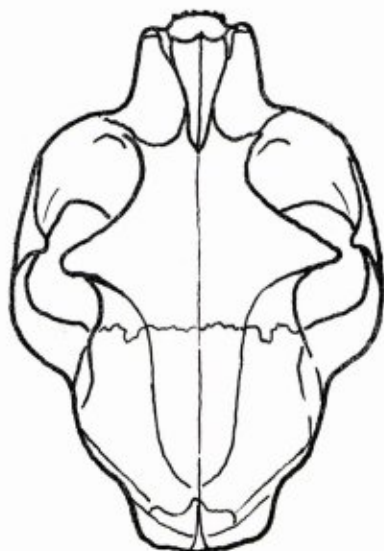
Een zeer gemakkelijke wijze om deze kenmerken te controleren is de onderkaak op de achterkant over-eind te zetten (Figuur 2). De onderkaken van de Wilde Kat staan bijna allemaal stevig en vallen niet om.

(74,6% vallen niet om en staan stevig.

(21,4% vallen niet om maar schommelen een beetje.

(4,0% schommelen en vallen om.

De onderkaken van de Huiskat schommelen bijna altijd en vallen om.

Figuur 1. A. Schedel van subadulte Huiskat.
Het verloop van de Lineae Temporalis is liervormig.

(67,1% vallen om en schommelen.

(12,1% vallen om maar schommelen niet.

(18,9% vallen niet om maar schommelen wel.

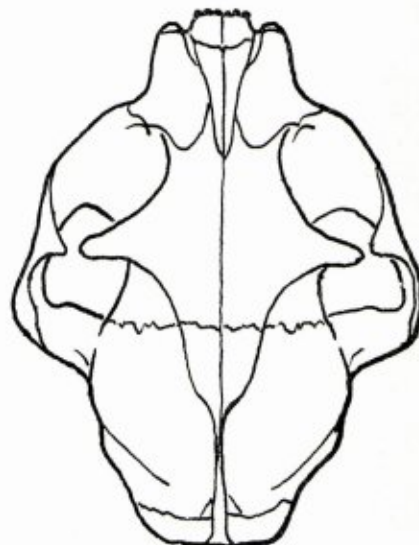
(1,9% vallen niet om en schommelen niet.

(Kratohvíl, 1973)

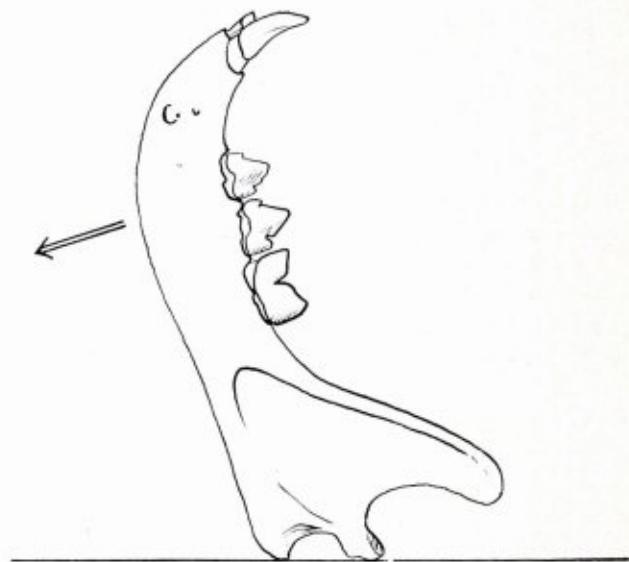
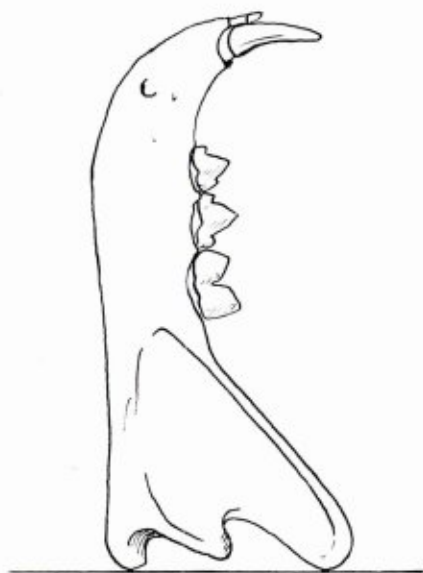
Kratohvíl (1973) noemt nog meer bruikbare kenmerken, totaal 21 verschillende, maar het is niet nodig deze hier allemaal te herhalen.

Bij de schedel en onderkaak van de Kat van Ter Worm hebben 16 van deze 21 kenmerken een duidelijk wild-karakter; 2 kenmerken zijn minder duidelijk en 3 kenmerken houden het midden tussen die van de Wilde Kat en van de Huiskat. De schedel heeft géén kenmerken met een duidelijk huiskat-karakter. Tot de 16 duidelijke „wilde” kenmerken van de Kat van Ter Worm horen ook de vier bovengenoemde kenmerken.

In het tweede gedeelte van zijn publikatie behandelt Kratohvíl de maten van schedel en onderkaak; 34

B. Schedel van subadulte Wilde Kat.
Het verloop van de Lineae Temporalis is minder liervormig.
Hier getekend zoals bij Kat van Ter Worm.

Figuur 2. A. De onderkaak van de Wilde Kat valt niet om.

B. De onderkaak van de Huiskat valt om of staat zeer labiel.

schedelmaten en 16 maten aan de onderkaak. De maten van de Wilde Kat en de Huiskat overlappen elkaar. De gemiddelde waarden liggen echter duidelijk uit elkaar. Nu moeten we echter opmerken, dat er verschillen zijn gevonden in de maten van de Huiskatten uit West en uit Midden Europa. De West Europese Huiskatten zijn significant groter dan de Midden Europese, die Kratochvíl voor zijn studie gebruikte (Kratochvíl, 1973). Het overlappingsgebied van de maten van de Wilde Kat en de Westeuropese Huiskat zal dus groter zijn dan het overlappingsgebied van Kratochvíls gegevens. Kratochvíl heeft voor zover mogelijk zijn huiskatten-gegevens vergeleken met de uit de literatuur bekende gegevens van Westeuropese Huiskatten. (Kratochvíl, 1973, p. 23-30). Deze gegevens, afkomstig van Frouins, 1946; Haltenorths, 1957 en van Derenne, 1972, kunnen we dus ook gebruiken voor vergelijking met de Kat van Ter Worm.

Wat de maten betreft ligt de schedel met onderkaak van de Kat van Ter Worm geheel in het overlappingsgebied van Wilde Kat en Huiskat. Tabel 1 en 2

geven respectievelijk een vergelijking van de maten van de Kat van Ter Worm met die van de Wilde Kat en die van de Westeuropese Huiskat. Er zijn tot nu toe slechts een gering aantal vergelijkbare gegevens van de Westeuropese Huiskat bekend. Bovendien geven de maten van de Kat van Ter Worm weinig aanwijzingen omtrent het al of niet „wild” zijn van dit dier, omdat het nog een jong dier was. Om bruikbare aanwijzingen te verkrijgen zou een vergelijking gemaakt moeten worden tussen de maten van deze kat en dezelfde maten van een serie subadulte dieren zowel van de Wilde Kat als van de Westeuropese Huiskat. Volgens Weigel in Grzimeck (1973) is een kat pas na drie jaar volledig uitgegroeid.

Hoewel de maten van de schedel van de Kat van Ter Worm ons op dit moment niet verder helpen, wijzen de 21 andere schedelkenmerken in hun totaliteit duidelijk in de richting van de Wilde Kat. Vooral het geheel ontbreken van een duidelijk huiskat-karakter in deze is een belangrijk gegeven.

Alle kenmerken van de Kat van Ter Worm, zowel

de hierbovengenoemde schedel-kenmerken als de eerder vermelde kenmerken (v. Bree, 1963; v. Bree e.a., 1971), bevatten zoveel wild-eigenschappen, dat

de conclusie, dat dit dier een echte Wilde Kat is, naar mijn mening gerechtvaardigd is.

Tabel 1. De maten van schedel en onderkaak van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z) vergeleken met de maten van de Wilde Kat volgens Kratochvíl, 1973. Hiervan worden de uitersten gegeven met daarachter het gemiddelde. Alle maten in mm.

schedelmaat	St. 951 z	Wilde Kat (51 ex.)
1. grootste lengte	91,0	88,9-111,6; 98,9
2. condylobasale lengte	86,5	82,8-102,2; 91,2
3. basale lengte	79,6	75,0- 95,0; 84,1
4. lengte hersenschedel	73,0	68,0- 81,0; 74,9
5. lengte gezichtsschedel	34,2	33,7- 46,4; 38,1
6. mediale lengte van Os parietale	38,8-39,9	28,2- 36,5; 31,7
7. lengte snuit	27	20,0- 31,6; 26,7
8. laterale lengte van Os nasale	23,7-23,9	21,0- 30,8; 27,0
9. lengte gehemelte	34,7	31,2- 42,2; 37,7
10. lengte van Lamina horizontalis van het Os palatinum	14,1	14,2- 18,4; 16,5
11. lengte Maxilla	28,4	25,8- 37,4; 31,8
12. breedte over de achterhoofdsknobbels	22,7	21,2- 27,0; 24,1
13. mastoïed-breedte	41,6	40,5- 47,4; 43,8
14. breedte over de gehooropeningen	36,3	38,0- 44,8; 41,5
15. breedte voorhoofd	45,5	43,8- 57,7; 51,5
16. postorbitale breedte	32,0	30,5- 36,0; 33,7
17. interorbitale breedte	18,9	15,9- 21,8; 18,9
18. breedte over de jukbogen	65,0	61,5- 79,2; 70,8
19. breedte gehemelte	39,9	36,2- 43,7; 40,0
20. breedte over de hoektanden	22,6	20,0- 27,0; 23,1
21. breedte hersenschedel	43,5	43,0- 48,4; 46,2
22. breedte Foramen magnum	14,3	13,7- 16,8; 15,4
23. lengte van C ¹ tot en met M ¹	24,9 R+L	23,6- 27,5; 25,4
24. lengte van P ² tot en met M ¹	21,8 R+L	20,0- 25,5; 22,7
25. lengte van P ² tot en met P ⁴	20,9 R+L	19,0- 24,0; 21,6
26. lengte van P ³ tot en met P ⁴	18,2 R+L	15,9- 20,0; 18,1
27. lengte scheurkies P ⁴	11,5 R+L	10,0- 12,6; 11,3
28. breedte scheurkies P ⁴	5,3 R+L	5,0- 6,4; 5,6
29. lengte C ¹	13,1-13,2	10,9- 16,4; 13,5
30. lengte alveole C ¹	5,9 R+L	4,5- 7,4; 5,8
31. breedte alveole C ¹	4,2 R+L	3,5- 5,1; 4,3
32. schedelhoogte	32,1	33,2- 38,9; 36,0
33. afstand tussen Foramen rotundum en Foramen ovale	2,8 R+L	2,1- 4,5; 3,3
34. doorsnede gehooropening	6,9-7,4	6,6- 7,9; 7,3

vervolg Tabel 1

onderkaaksmaat	St. 951 z	Wilde Kat (51 ex.)
1. lengte van Processus coronoideus tot voorrand alveole I ₁	59,3-59,5	59,0- 77,0; 66,1
2. onderkaakslengte	60,9-61,1	59,0- 74,8; 66,3
3. lengte van Processus angularis tot voorrand alveole I ₁	59,6-60,3	58,0- 74,0; 65,5
4. lengte van inbochting tussen Processus angularis en Processus condylaris tot voorrand alveole I ₁	58,3-58,4	56,5- 70,8; 62,7
5. lengte van Processus condylaris tot achterrands alveole C ₁	51,3-51,8	51,3- 66,3; 58,2
6. lengte van inbochting tussen Processus angularis en Processus condylaris tot achterrands alveole C ₁	50,0-50,3	49,3- 62,8; 54,6
7. lengte van Processus angularis tot achterrands alveole C ₁	51,0-51,7	51,2- 65,8; 57,5
8. lengte van achterrands alveole C ₁ tot achterrands M ₁	26,9 R+L	26,0- 31,0; 28,6
9. lengte P ₃ tot en met M ₁	20,8-21,2	19,4- 24,0; 21,7
10. lengte van P ₃ tot en met P ₄	12,3-12,7	11,8- 14,8; 13,4
11. lengte scheurkies M ₁	8,5- 8,6	7,4- 9,8; 8,6
12. breedte scheurkies M ₁	3,5 R+L	3,0- 4,2; 3,7
13. hoogte onderkaak tussen P ₃ en P ₄	10,0 R+L	9,2- 13,4; 11,2
14. hoogte onderkaak onder M ₁	10,0-10,9	9,9- 13,5; 11,9
15. grootste hoogte onderkaak	25,6-25,8	23,8- 33,6; 28,3
16. grootste dikte onderkaak	6,1- 6,0	4,9- 7,4; 5,9

Tabel 2. Enkele schedelmaten van de Kat van Ter Worm (NHM St. 951 z) vergeleken met de overeenkomstige maten van Westeuropese Huiskatten volgens Kratochvíl naar verschillende auteurs (Frouins, 1946; Haltenorths, 1957 en Derenne, 1972).

De nummers zijn hetzelfde als in Tabel 1. Alle maten in mm.

schedelmaten	St. 951 z	Westeuropese Huiskatten
11. grootste lengte	91,0	82,5-102,3; 91,1
2. condylobasale lengte	86,5	77,3- 99,1; —
3. basale lengte	79,6	67,0- 87,5; 77,3
9. lengte gehemelte	34,7	30,0- 42,3; 35,8
16. postorbitale breedte	32,0	23,8- 38,7; 32,1
		27,1- 36,0; 31,6
		26,4- 33,6; 30,5
18. breedte over de jukbogen	65,0	58,0- 74,7; 64,9
		— —; 64,5
		— —; 64,8
19. breedte gehemelte	39,9	32,7- 43,0; 37,4
21. breedte hersenschedel	43,5	39,0- 47,3; 42,7
		39,0- 44,6; 42,0

In bovenstaande is steeds sprake geweest van Wilde Kat en Huiskat. De wetenschappelijke naam is nog niet vermeld, omdat ook de systematische status van deze twee vormen in het verleden de nodige moeilijkheden heeft opgeleverd. De meeste auteurs zijn het er nu wel over eens, dat beide vormen tot één soort behoren. Ze zijn namelijk zeer goed te kruisen (Suminski, 1962; Blonk, 1963; v. Bree e.a., 1971; Bechtle, 1972; Weigel in Grzimeck, 1973; Kratochvíl, 1973; v. Wijngaarden, 1975). Ook Linnaeus was het hierover al eens met Daubenton, en beschreef beide vormen als *Felis catus* (Linnaeus, 1758; Linnaeus, 1761: Houttuyn-bewerking). Van deze vormen noemt hij de Huiskat het eerst.

Schreber beschrijft in 1777 de Wilde Kat of Boskat als een aparte soort en noemt hem *Felis silvestris*.

De Noord Afrikaanse vorm, die naar nu algemeen wordt aangenomen de stamvorm is van onze gedomesticeerde Huiskat, wordt in 1780 door Forster als *Felis libyca* beschreven.

Deze drie vormen zijn niet gelijkwaardig. De Huiskat representeert geen natuurlijke populatie en is ook niet als ondersoort te beschouwen. Dit geldt overigens voor alle gedomesticeerde huisdieren.

De Internationale Nomenclatuurregels voorzien nog niet in een aangepaste naamgeving voor huisdieren. Volgens de letter van deze regels zou de soortnaam *catus* Linnaeus, 1758, prioriteit hebben. Dit is echter geen ideale oplossing. Een andere mogelijkheid is om de huisdier-naam te onderdrukken ten gunste van de eerst beschreven wilde vorm en de huisdier-naam dan te gebruiken onder toevoeging van „forma”. Kratochvíl (1973) gebruikte deze oplossing, die echter (nog) niet geldig is. Ook v. Bree sprak zijn voorkeur uit voor deze schrijfwijze (1975, persoonlijke mededeling) en ik kan mij hier volledig bij aansluiten. De Huiskat zou dan heten: *Felis silvestris forma catus* L., 1758.

In de literatuur wordt meestal de naam *silvestris* Schreber, 1777, als soortnaam gebruikt. Zolang echter de International Commission on Zoological Nomenclature geen beslissing in deze heeft genomen,

blijft de naamgeving van huisdieren een probleem.

Rest mij nog de heren P. J. H. van Bree en A. W. F. Meijer te bedanken voor hun kritische opmerkingen.

Literatuur

- Bechtle, W., - Die Wildkatzen des Herrn Professors. Kosmos, 1972, nr. 11, p. 455.
- Blonk, H. L., - Wilde Katten. Zutphen, Thieme, 1963.
- Bree, P. J. H. van, - De Wilde Kat, *Felis silvestris* Schreber, 1777, Een nieuwe Zoogdiersoort voor Nederland. Nat. Hist. Maandblad, 1963, jg. 52, nr. 2, p. 24.
- Bree, P. J. H. van, P. J. A. van Mensch en R. W. M. van Soest, Nog eens over Wilde Katten, Verwilderde Katten en Huis-katten. Nat. Hist. Maandblad, 1971, jg. 60, nr. 3, p. 36.
- Brink, F. H. van den, Zoogdierengids. Amsterdam, Elseviers, 1972.
- Haan, J. H. H. de, Beschrijving van een in de Kootspeel ge-vangen Wilde Kat ♂. Nat. Hist. Maandblad, 1970, jg. 59, nr. 10, p. 151.
- Internationale Regeln für die Zoologische Nomenklatur. Frankfurt, 1962.
- Kratochvíl, Z., - Schädelkriterien der Wild- und Hauskatze (*Felis silvestris silvestris* Schreb., 1777 und *F. s. f. catus* L., 1758). Acta Sc. Nat. Brno, VII (10): 1-50. 1973.
- Linnaeus, C., - Systema Naturae. Tomus I, Editio Decima, Reformata. Holmiae, Laurentii Salvii. 1758.
- Natuurlijke Historie of Uitvoerige Beschrijving der Dieren, Planten en Mineraalen volgens het Samenstel van den Heer Linnaeus. (bewerkt door F. Houttuyn) Te Amster-dam, by F. Houttuyn, 1761.
- Suminski, P., - Research in the native form of wild cat (*Felis sylvestris* Schreber) on the background of its geographical distribution. Folia forest. Polonica, A 8: 1-81. 1962. (geschreven in het Pools, met samenvatting in Engels en Russisch.)
- Weigel, I., - Kleine Katten; in Grzimeck, Het Leven der Dieren, Deel XII, p. 339. Utrecht/Antwerpen, Spectrum, 1973.
- Wijngaarden, A. van, V. van Laar, M. D. M. Trommel, - De Verspreiding van de Nederlandse Zoogdieren. Lutra, Vol. 13, nr. 1-3. (Mededeling R.I.N. nr. 34) Leiden, 1971.
- Wijngaarden, A. van, - De Nederlandse Landroofdieren - Car-nivora. Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V. nr. 106; Mededeling R.I.N. nr. 89. 1975.